
ПРАВА ДИТИНИ

ВИКЛАД ФАКТІВ № 10

ХАРКІВСЬКА ПРАВОЗАХИСНА ГРУПА

Харків
«Фоліо»
2004

Друге видання

Ця публікація здійснена за фінансової підтримки Європейського Союзу. За зміст публікації відповідає лише Харківська правозахисна група, і його ні за яких обставин не можна вважати таким, що відбиває позицію Європейського Союзу
This document has been produced with the financial assistance of the European Union. The contents of this document are the sole responsibility of Kharkiv Human Rights Protection Group and can under no circumstances be regarded as reflecting the position of the European Union

Права дитини. Виклад фактів / Харківська правозахисна група. – Харків: Фоліо, 2004. – 36 с.

© С.Ю.Захаров, упорядкування, 2004
© Харківська правозахисна група, 2004
© Б.С.Захаров, художнє оформлення, 2004

ВІХА НА ШЛЯХУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ

Конвенція про права дитини була прийнята одногосно Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 20 листопада 1989 року.

Ця подія була сприйнята як важливий етап у міжнародних зусиллях щодо зміцнення справедливості, миру і свободи в усьому світі шляхом заохочення і захисту прав людини.

У порівнянні з раніше прийнятими документами у галузі прав людини Конвенція є найбільш повним і першим документом, у якому ці права набувають чинності норм міжнародного права.

Таке важливе значення Конвенції пояснюється ще й тим, що вона являє собою **зобов'язання на майбутнє**.

Поважання прав людини починається із ставлення суспільства до своїх дітей. Любляче суспільство піклуватиметься про забезпечення їхньої свободи і гідності, створить умови, за яких вони зможуть повною мірою розкрити своє здібності і закласти основу для повноцінного й плідного життя.

Конвенція звернена у майбутнє, оскільки в ній визнається, що сьогоднішнім дітям, а вони складають половину населення світу, належить продовжити справу встановлення справедливого й гуманного соціального порядку.

Конвенція про права дитини є також **своєчасним** документом.

Деякі права людини безпосередньо стосуються дітей, відображуючи їхню потребу в особливому піклуванні й увазі, їхню вразливість, й відмінність їхнього світу від світу дорослих. Це визнається у Декларації прав дитини, прийнятій у 1959 році.

Однак за тридцять років після прийняття Організацією Об'єднаних Націй цієї Декларації чимало уявлень змінилося й склалися нові поняття. Зокрема, концепція прав дитини набула ширшого характеру.

По мірі того, як стає відомим все більше фактів про нестатки й зловживання, жертвами яких стають діти, зростає й прагнення міжнародного співтовариства зміцнити права дитини. Нижче перелічені деякі із встановлених фактів:

- покинуті своїми сім'ями, близько 100 мільйонів дітей існують лише за рахунок виснажливої праці, дрібних крадіжок, проституції чи жебрацтва,

- понад 50 мільйонів дітей працюють у небезпечних або шкідливих для здоров'я умовах,

- 120 мільйонів дітей віком від 6 до 11 років позбавлені можливості відвідувати школу,

– щороку близько 3.5 мільйонів дітей вмирають від захворювань, які піддаються профілактиці або лікуванню,

– у країнах, що розвиваються, приблизно 155 мільйонів дітей віком до 5 років живуть в умовах суцільної бідності,

– мільйони дітей, включаючи дітей більш багатих суспільств, позбавлені піклування, з ними погано поводяться, їх сексуально експлуатують або вони стають жертвами зловживання наркотиків.

Це лише деякі з причин, через які кожному важливо:

– знати про існування Конвенції,

– розуміти проголошені у ній права,

– підтримувати зусилля щодо перетворення їх у реальність для всіх дітей.

Запропонований виклад фактів складається з двох частин. У першій описуються деякі важливі елементи Конвенції про права дитини, механізми її застосування і заходи, які слід вживати для забезпечення її універсальної ефективності.

У другій частині наводиться повний текст Конвенції.

ЗАГАЛЬНІ ЗАСОБИ

Діти, їхній добробут і права, завжди знаходилися у центрі уваги Організації Об'єднаних Націй з часу її створення у 1945 році. Одним з перших актів Генеральної Асамблеї було утворення **Дитячого фонду Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ)**, який зараз є головним механізмом міжнародної допомоги дітям.

Прийнята Генеральною Асамблеєю у 1948 році **Загальна декларація прав людини** визнає, що діти мають бути об'єктом особливого піклування й допомоги. З того часу Організація Об'єднаних Націй забезпечує захист прав дітей на підставі таких міжнародних договорів широкого характеру, як Міжнародні акти про права людини, а також документа, безпосередньо присвяченого правам дітей, – **Декларації прав дитини 1959 року**.

До цього часу Декларація править за орієнтир для приватної і громадської діяльності в інтересах дітей. Проголошуючи, що «людство повинно давати дитині те краще, що має», Декларація і сьогодні є таким же міцним **моральним підґрунтям** прав дитини, як і 30 років тому.

Потреба у наданні правам дітей чинності норм договірною права стала вірогідною у ході підготовки до **Міжнародного року дитини**. Того року (1979) Комісія Організації Об'єднаних Націй з прав людини розпочала розробку проекту конвенції. Ініціатором цього починання виступила Польща і головою робочої групи, яка складала проект конвенції, став професор з Польщі Адам Лопатка.

Конвенція про права дитини розвиває далі положення Декларації, покладаючи на держави, що її прийняли, правову відповідальність за їх дії стосовно дітей.

Конвенція є новою загальною основою дій для всіх, хто активно відстоює вищий пріоритет зусиль із заохочення та захисту прав дитини, включаючи представників законодавчих органів, педагогів, духовних лідерів, засобів масової інформації, приватні організації тощо.

Не варто недооцінювати той вплив, який Конвенція може мати на життя дітей усього світу протягом найближчих десятиліть. Конвенція, як універсальна декларація основних прав дитини, стане потужним фактором еволюції поглядів у цій галузі; як компонент міжнародного права вона правитиме за основу для вдосконалення національного законодавства і практики, а як предмет діалогу між усіма зацікавленими сторонами вона сприятиме виявленню проблем, пошуку можливих рішень, сприятиме мобілізації ресурсів на здійснення необхідних завдань.

НАБРАННЯ ЧИННОСТІ

Після **прийняття** Генеральною Асамблеєю Конвенція була **відкрита для підписання** 26 січня 1990 року. Того дня 61 країна підписала цей документ, що для першого дня є свого роду рекордом. Прийнято вважати, що підписання якоїсь конвенції стає запорукою намірів країни серйозно розглядати питання про її **ратифікацію**. Ратифікація, яка має бути схвалена компетентним національним органом, у більшості випадків парламентом, потребує часу. У деяких випадках держави об'єднують в одному акті підписання ратифікацію й таким чином **приєднуються** до Конвенції.

Ратифікувавши Конвенцію про права дитини або приєднавшись до неї, країна повинна переглянути своє національне законодавство, аби забезпечити його відповідність положенням Конвенції. Країна заявляє про своє зобов'язання дотримуватися цих положень й у разі їх невиконання нести відповідальність перед міжнародним співтовариством.

Конвенція набула чинності 2 вересня 1990 року, тобто через місяць після того як була ратифікована 20-ю державою і того ж дня стала частиною міжнародного права для цих перших двадцяти держав. Для решти Конвенція набере чинності через 30 днів після її ратифікації або приєднання до неї. З дня відкриття Конвенції для підписання і до набрання нею чинності минуло трохи більше семи місяців. Для міжнародного договору це дуже короткий термін, бо звичайно він триваліший і це свідчить про загальну зацікавленість у Конвенції про права дитини і про її всесвітню підтримку.

КОМІТЕТ ПРАВ ДИТИНИ

Комітет прав дитини у складі десяти експертів буде організатором постійного діалогу між усіма сторонами, які виступають за заохочення прав дитини. Його засідання стануть міжнародним форумом для обміну думками, де чимало організацій допоможуть Комітету у питаннях:

- виявлення факторів, що створюють загрозу добробуту дітей світу,
- пошуку практичного розв'язання конкретних проблем,
- мобілізації необхідних для їх вирішення людських та фінансових ресурсів,
- підвищення рівня поінформованості громадськості і її готовності домагатися захисту й заохочення прав дитини.

Комітет матиме право санкціонувати проведення спеціальних досліджень у галузі прав дитини.

ШИРОКЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО

Усім компетентним організаціям може бути запропоновано брати участь у обговореннях, які проводяться Комітетом, висловлювати свої думки й давати консультації.

До таких органів належать спеціалізовані установи та інші органи Організації Об'єднаних Націй, наприклад, Міжнародна організація праці (МОТ), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВОЗ), Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Дитячий Фонд Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) і управління верховного комісара у справах біженців (УВКБ), а також широке коло неурядових організацій.

НАЦІОНАЛЬНІ ДОПОВІДІ

Комітет контролюватиме виконання зобов'язань державами, які ратифікували Конвенцію або приєдналися до неї (державами – учасницями).

Держави – учасниці зобов'язуються регулярно подавати безпосередньо Комітету доповіді про заходи щодо виконання Конвенції і досягнень у галузі здійснення прав дитини. Перша доповідь має бути представлена країною через два роки після ратифікування нею Конвенції. Потім доповіді мають подаватися через кожні п'ять років.

Ці доповіді мають бути висвітлені і широко розповсюджені у країнах, що є одним із шляхів виконання державами – учасницями зобов'язання сприяти підвищенню інтересу своєї громадськості до питань прав дитини і Конвенції.

Комітет може звернутися з проханням до держав учасниць подати додаткову інформацію до відомостей, що містяться у їхніх доповідях. Він також може вносити пропозиції і рекомендації на розгляд урядів цих країн і Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй.

СТВОРЕННЯ КОМІТЕТУ

Комітет буде створено протягом шести місяців після набрання Конвенцією чинності. Усі держави – учасниці Конвенції можуть висувати кандидатур та брати участь у таємному голосуванні при обранні членів Комітету. П'ятеро з десяти обраних членів виконуватимуть своє обов'язки протягом двох років після перших виборів, а решта – протягом повного чотирнадцятирічного строку. Половина членського складу поновлюється кожні два роки.

Висока моральність і визнана компетентність у галузі прав дитини є головною вимогою, що ставиться перед експертами, які виступають у комітеті особисто.

У складі Комітету повинні бути справедливо представлені географічні регіони світу і головні правові системи.

СПІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Ряд існуючих органів у галузі прав людини в межах своєї компетенції сприяють підвищенню поваги до прав дитини. Крім комісії з прав людини та її підкомісії з попередження дискримінації і захисту меншин, до них належать:

- Комітет прав людини
- Комітет економічних, соціальних та культурних прав
- Комітет ліквідації расової дискримінації
- Комітет ліквідації дискримінації стосовно жінок
- Робоча група з сучасних форм рабства (яка займається багатьма аспектами експлуатації і поганого поводження з дітьми).

Створення комісії з прав дитини не вплине на діяльність цих органів. Робота кожного з них на благо дітей допомагатиме діяльності решти.

УНІВЕРСАЛЬНИЙ І ПРОГРЕСИВНИЙ ХАРАКТЕР КОНВЕНЦІЇ

Конвенція по правах дитини має рівне значення для народів в усіх регіонах світу. Це стало можливим завдяки тривалим переговорам, у ході яких представники країн з різними соціально – економічними системами і культурним, етнічним та релігійним підходом до життя співробітничали з неурядовими організаціями і установами Організації Об'єднаних Націй у справі розробки комплексу спільних цінностей і цілей, які мають універсальне застосування.

Хоча в Конвенції встановлені загальні норми, у ній також враховано різні культурні, соціальні, економічні й політичні реалії окремих держав, внаслідок чого на основі спільних для усіх прав кожна держава може обирати власні національні засоби виконання цих норм.

Головна мета Конвенції полягає у максимальному захисті інтересів дитини.

Позитивна й прогресивна за своїм підходом Конвенція закликає держави, що її ратифікували, створювати умови, за яких діти можуть брати активну і творчу участь у соціально-політичному житті своїх країн.

За Конвенцією дитиною є кожна особа віком до 18 років, якщо тільки національним законодавством не встановлено більш ранній вік досягнення повноліття.

Охоплюючи весь комплекс громадянських, політичних, економічних, соціальних та культурних прав людини, Конвенція визнає, що реалізація одного права невіддільна від реалізації інших. Вона показує, що необхідна дитині для розвитку її інтелектуальних, моральних і духовних здібностей свобода вимагає, крім іншого, здорової і безпечної оточуючої обстановки, доступу до охорони здоров'я і забезпечення мінімальних норм харчування, одягу, житла.

Конвенція охоплює нові галузі. Вона встановлює право дитини брати активну участь у власному розвитку, висловлювати власні переконання і домагатися того, щоб вони були враховані у прийнятті рішень, які стосуються його життя.

Деякі галузі з ряду інших є досить істотними, Конвенція виходить за межі діючих правових норм і практики. Сюди входять її положення, що стосуються права на життя, виживання і здоровий розвиток, право на ім'я і громадянство з моменту народження, право, пов'язане з усиновленням,

права неповноцінних дітей і дітей біженців, а також дітей, які вчинили правопорушення.

Вона розширює правові межі прав людини, захищаючи дітей від усіх форм експлуатації. Розглядаючи питання про дітей представників національних меншин і груп корінних народів, а також проблеми зловживання наркотиками і відсутності піклування про дітей.

Конвенція визнає першочергову роль сім'ї і батьків у піклуванні про дітей і захисті їх, а також обов'язок держави допомагати їм у виконанні їхніх обов'язків.

Врешті, у ній зведено воедино на сучасній і глобальній основі права дитини, проголошені у багатьох міжнародних угодах і деклараціях протягом останніх сорока років.

Недискримінація.

Недискримінація є важливим принципом Конвенції; діти повинні користуватися своїми правами без будь-якої дискримінації, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я і народження дитини, його батьків або законних опікунів чи якихось інших обставин.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ КОНВЕНЦІЇ

– Кожна дитина має невід'ємне право на життя, і держави забезпечують у максимально можливій мірі виживання і здоровий розвиток дитини.

– Кожна дитина з моменту народження має право на ім'я і на громадянство.

– У всіх діях судів, установ, які займаються питаннями соціального забезпечення або адміністративних органів першочергова увага приділяється найкращому забезпеченню інтересів дитини.

– Переконання дитини підлягають уважному розгляду.

– Держава забезпечує здійснення кожною дитиною всіх прав без будь-якої дискримінації або різниці.

– Діти не повинні розлучатися зі своїми батьками, за винятком випадків, коли це роблять компетентні органи в Інтересах їхнього добробуту.

– Держави мають сприяти з'єднанню сімей, дозволяючи в'їзду країни або виїзд з неї.

– Батьки несуть основну відповідальність за виховання дитини, однак держави повинні подавати їм відповідну допомогу і розвивати мережу дитячих закладів.

– Держави повинні забезпечувати захист дітей від нанесення їм фізичної або психічної шкоди і відсутності піклування, включаючи сексуальні зловживання чи експлуатацію.

– Держави забезпечують заміну догляду за дітьми без батьків. Процес усиновлення має ретельним чином регулюватися і повинні бути підписані міжнародні угоди, щоб були передбачені гарантії і забезпечено юридичний порядок у тому випадку, коли названі батьки хочуть вивезти дитину з країни, де вона народилася.

– Неповноцінні діти мають право на спеціальне поводження, навчання і піклування.

– Дитина має право на користування найбільш сучасними послугами системи охорони здоров'я. Держава повинна охопити нею усіх дітей, приділяючи при цьому першочергову увагу профілактичним заходам, пропаганді медичних знань і скороченню дитячої смертності.

– Начальна освіта має бути безкоштовною і обов'язковою.

– Шкільна дисципліна повинна підтримуватися за допомогою методів, що втілюють повагу людської гідності дитини. Освіта має готувати дитину до життя у дусі розуміння, миру і терпимості.

– Діти повинні мати час на відпочинок та гру, й однакові можливості займатися культурною та творчою діяльністю.

– Держави повинні захищати дитину від економічної експлуатації і роботи, яка може перешкоджати отримати освіту або завдавати шкоди його здоров'ю та добробуту.

– Держави повинні захищати дітей від незаконного вживання наркотичних засобів, залученню їх до виробництва або торгівлі такими засобами.

– Необхідно докласти всіх зусиль для відвернення викрадення дітей і торгівлі ними.

– Смертна кара або пожиттєве ув'язнення не призначаються за злочин, вчинений особами до 18 років.

– Діти повинні утримуватися під вартою окремо від дорослих; вони не повинні піддаватися тортурам або суворому чи принижуючому гідність поводженню.

– Жодна дитина, яка не досягла 15-річного віку, не повинна брати участь у воєнних діях; під час збройних конфліктів дітям повинен бути забезпечений спеціальний захист.

– Діти, що належать до національних меншин і корінних народів, мають вільно користуватися власною культурою, релігією та мовою.

– Дітям, яким було завдано внаслідок поганого поводження, зневажання, або утримання їх під вартою, повинен бути забезпечено необхідний догляд або професійна підготовка для відновлення їхнього здоров'я та реабілітації.

– Поводження з дітьми, причетними до порушень кримінального законодавства, має сприяти розвитку у дитини почуття гідності і значимості і має бути спрямоване на реінтеграцію у суспільстві.

– Держави повинні широко інформувати про передбачені Конституцією права як дорослих, так і дітей.

ПЕРЕТВОРИТИ КОНВЕНЦІЮ НА РЕАЛЬНІСТЬ

Важливим завданням у найближчі десятиліття буде підвищення рівня захисту дітей і заохочення їхніх прав.

Прийняття Конвенції про права дитини є важливим кроком на цьому шляху, однак, потрібні будуть тривалі й наполегливі зусилля, щоб закріплені у ній принципи ввійшли до законодавства та адміністративної практики, а у повсякденне життя.

Одним з першочергових завдань є якомога ширша й швидша ратифікація Конвенції. У цьому питанні свій вплив можуть зробити міжнародні неурядові організації, які відіграли ключову роль у підготовці Конвенції й підтримували національні й місцеві групи, що виступають за забезпечення добробуту дітей. Вони можуть роз'яснити урядам значення ратифікації Конвенції й приведення національного законодавства і системи судочинства у відповідність до нового міжнародного договору.

Захист прав дитини викликає необхідність проведення й багатьох інших, таких як створення у кожній країні національної комісії у справах дитини, незалежного органу для розгляду стану дітей, організації обговорення усіма зацікавленими сторонами тих проблем, які необхідно вирішити при здійсненні прав дитини, висуненні ініціатив, розробці заходів і програм в інтересах дітей.

Крім того, існуючі установи та організації, наприклад, релігійні організації, профспілки, асоціації батьків і викладачів повинні відіграти важливу роль у ствердженні прав дитини й у забезпеченні ширшої пропаганди Конвенції. Ці та інші неурядові організації мають прямий контакт з місцевими громадами та групами, що мають особливий інтерес. Важливо, щоб інформація про права дитини була доступною і впливовою там де люди працюють і живуть; у цьому полягає одна з основоположних причин необхідної підтримки діяльності цих організацій і сприяння їхньому співробітництву.

На міжнародному рівні треба буде надати підтримку і вділити ресурси для Комітету прав дитини. Інших органів з прав людини, які сприяють заохоченню прав дитини, а також програмам, спрямованим на захист дітей від тієї небезпеки, яка загрожуватиме їм найбільше, чи то дитяча праця, торгів-

ля й контрабанда дітьми або їх викрадення, зловживання наркотичними засобами й багато інших форм експлуатації, а також відсутність піклування про дітей.

Захист і заохочення прав дитини є лише частиною загальних зусиль Організації Об'єднаних Націй щодо забезпечення здійснення всіма людьми прав людини й основних свобод, незалежно від раси, статі, мови або релігії. Ці загальні зусилля, здійснювані за допомогою угод комітетів експертів, розслідування фактів порушень, а також інформаційних програм і програм допомоги мають проводитися поряд із заохоченням прав дитини, оскільки дитина може бути по-справжньому вільною лише у вільному суспільстві, по-справжньому здоровою лише у здоровому суспільстві, й бути у справжній безпеці лише у безпечному середовищі.

Держави-учасниці, які бажають отримати допомогу у питанні виконання ними своїх обов'язків у відповідності до Конвенції про права дитини, можуть звернутися до Центру прав людини Організації Об'єднаних Націй за спеціальною консультативною допомогою.

Всесвітня кампанія з інформування громадськості у галузі прав людини, що проводиться Центром і Департаментом громадської Інформації Організації Об'єднаних Націй, підтримуватиме національні зусилля з ширшого ознайомлення громадськості з питаннями прав людини, які стосуються дітей, і сприятиме активізації допомоги заходам захисту й розвитку молоді.

ДОДАТОК

Преамбула

Держави-учасниці цієї Конвенції,

вважаючи, що згідно з принципами, проголошеними в Статуті ООН, визнання властивої людині гідності, рівних і невід'ємних прав усіх членів суспільства є основою забезпечення свободи, справедливості і миру на землі,

беручи до уваги, що народи Об'єднаних Націй підтвердили в Статуті свою віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особи та сповнені рішучості сприяти соціальному прогресові і поліпшенню умов життя при більшій свободі,

визнаючи, що Організація Об'єднаних Націй у Загальній декларації прав людини та Міжнародних пактах про права людини проголосила і погодила з тим, що кожна людина має володіти всіма зазначеними у них правами і свободами без якої б то не було різниці за такими ознаками, як раса, колір шкіри, стать, релігія, політичні або інші переконання, національне або соціальне походження, майновий стан, народження або інші обставини,

нагадуючи, що Організація Об'єднаних Націй в Загальній декларації прав людини проголосила, що діти мають право на особливе піклування і допомогу,

впевнені в тому, що сім'я як основному осередку суспільства і природному середовищу для зростання і благополуччя всіх її членів і особливо дітей мають бути надані необхідні захист і сприяння, з тим, щоб вона могла повністю покласти на себе зобов'язання в рамках суспільства,

визнаючи, що дитині для повного і гармонійного розвитку її особи необхідно зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові і розуміння,

вважаючи, що дитина має бути повністю підготовлена до самостійного життя в суспільстві та вихована в душі ідеалів, проголошених у Статуті Організації Об'єднаних Націй, і особливо в душі миру, гідності, терпимості, свободи, рівності і солідарності,

беручи до уваги, що необхідність у такому особливому захисті дитини була передбачена в Женевській декларації прав дитини 1924 року і Декларації прав дитини, прийнятій Генеральною Асамблеєю 20 листопада

да 1959 року, та визнана в Загальній декларації прав людини, в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (зокрема, в статтях 23 і 24), в Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права (зокрема, в статті 10), а також у статутах і відповідних документах спеціалізованих установ і міжнародних організацій, що займаються питаннями благополуччя дітей,

беручи до уваги, що, як зазначено в Декларації прав дитини, «дитина внаслідок її фізичної і розумової незрілості потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист як до, так і після народження»,

посилаючись на положення Декларації про соціальні і правові принципи, що стосуються захисту і благополуччя дітей, особливо при передачі дітей на виховання та їх всиновленні, на національному і міжнародних рівнях, Мінімальних стандартних прав ООН, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») та Декларації про захист жінок і дітей в надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів,

визнаючи, що в усіх країнах є діти, які живуть у виключно тяжких умовах, і що такі діти потребують особливої уваги,

враховуючи належним чином важливість традицій і культурних цінностей кожного народу для захисту і гармонійного розвитку дитини,

визнаючи важливість міжнародного співробітництва для поліпшення умов життя дітей в кожній країні, зокрема в країнах, що розвиваються,

погодилися про нижченаведене:

ЧАСТИНА I

Стаття 1

Для цілей цієї Конвенції дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше.

Стаття 2

1. Держави-учасниці поважають і забезпечують всі права, передбачені цією Конвенцією, за кожною дитиною, яка перебуває в межах їх юрисдикції, без будь-якої дискримінації незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного

або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я і народження дитини, її батьків чи законних опікунів або яких-небудь інших обставин.

2. Держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів для забезпечення захисту дитини від усіх форм дискримінації або покарання на підставі статусу, діяльності, висловлюваних поглядів чи переконань дитини, батьків дитини, законних опікунів чи інших членів сім'ї.

Стаття 3

1. В усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

2. Держави-учасниці зобов'язуються забезпечити дитині такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за неї за законом, і з цією метою вживають всіх відповідних законодавчих і адміністративних заходів.

3. Держави-учасниці забезпечують те, щоб установи, служби і органи, відповідальні за піклування про дітей або їх захист, відповідали нормам, встановленим компетентними органами, зокрема в галузі безпеки й охорони здоров'я та з точки зору численності і придатності їх персоналу, а також компетентного нагляду.

Стаття 4

Держави-учасниці вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних та інших заходів для здійснення прав, визнаних у цій Конвенції. Щодо економічних, соціальних і культурних прав держави-учасниці вживають таких заходів у максимальних рамках наявних у них ресурсів і при необхідності в рамках міжнародного співробітництва.

Стаття 5

Держави-учасниці поважають відповідальність, права і обов'язки батьків і у відповідних випадках членів розширеної сім'ї чи общини, як передбачено місцевим звичаєм, опікунів чи інших осіб, що за законом відповідають за дитину, належним чином управляти і керувати дитиною щодо

здійснення визнаних цією Конвенцією прав і робити це згідно зі здібностями дитини, що розвиваються.

Стаття 6

1. Держави-учасниці визнають, що кожна дитина має невід'ємне право на життя.

2. Держави-учасниці забезпечують у максимально можливій мірі виживання і здоровий розвиток дитини.

Стаття 7

1. Дитина реєструється зразу ж після народження і з моменту народження має право на ім'я і набуття громадянства, а також, наскільки це можливо, право знати своїх батьків і право на їх піклування.

2. Держави-учасниці забезпечують здійснення цих прав згідно з їх національним законодавством та виконання їх зобов'язань за відповідними міжнародними документами у цій галузі, зокрема у випадку, коли б інакше дитина не мала громадянства.

Стаття 8

1. Держави-учасниці зобов'язуються поважати право дитини на збереження індивідуальності, включаючи громадянство, ім'я і сімейні зв'язки, як передбачається законом, не допускаючи протизаконного втручання.

2. Якщо дитина протизаконно позбавляється частини або всіх елементів індивідуальності, держави-учасниці забезпечують їй необхідну допомогу і захист для найшвидшого відновлення її індивідуальності.

Стаття 9

1. Держави-учасниці забезпечують те, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням визначають у відповідності із застосовуваним законом і процедурами, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним у тому чи іншому випадку, наприклад, коли батьки жорстоко поведуться з дитиною або не піклуються про неї, або коли батьки проживають окремо і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини.

2. Під час будь-якого розгляду згідно з пунктом 1 цієї статті всім зацікавленим сторонам надається можливість брати участь у розгляді та викладати свою точку зору.

3. Держави-учасниці поважають право дитини, яка розлучається з одним чи обома батьками, підтримувати на регулярній основі особисті відносини і прямі контакти з обома батьками, за винятком випадків, коли це суперечить інтересам дитини.

4. У тих випадках, коли таке розлучення впливає з якого-небудь рішення, прийнятого державою-учасницею, наприклад при арешті, тюремному ув'язненні, висилці, депортації чи смерті (включаючи смерть, що наступила через будь-яку причину під час перебування даної особи у віданні держави) одного чи обох батьків або дитини, така держава-учасниця надає батькам, дитині чи, якщо це необхідно, іншому члену сім'ї на їх прохання необхідну інформацію щодо місцеперебування відсутнього члена (членів) сім'ї, якщо надання цієї інформації не завдає шкоди добробуту дитини. Держави-учасниці надалі забезпечують, щоб подання такого прохання само по собі не призводило до несприятливих наслідків для відповідної особи (осіб).

Стаття 10

1. Відповідно до зобов'язання держав-учасниць за пунктом 1 статті 9 заява дитини чи її батьків на в'їзд у державу-учасницю або виїзд із неї з метою воз'єднання сім'ї повинна розглядатися державами-учасницями позитивним, гуманним і оперативним чином. Держави-учасниці надалі забезпечують, щоб подання такого прохання не призводило до несприятливих наслідків для заявників та членів їх сім'ї.

2. Дитина, батьки якої проживають у різних державах, має право підтримувати на регулярній основі, за виключенням особливих обставин, особисті відносини і прямі контакти з обома батьками. З цією метою і відповідно до зобов'язання держав-учасниць за пунктом 2 статті 9 держави-учасниці поважають право дитини та її батьків залишати будь-яку країну, включаючи власну, і повертатися в свою країну. Щодо права залишати будь-яку країну діють лише такі обмеження, які встановлені законом і необхідні для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моралі населення або прав і свобод інших осіб, і сумісні з визнаними в цій Конвенції іншими правами.

Стаття 11

1. Держави-учасниці вживають заходів для боротьби з незаконним переміщенням і неповерненням дітей із-за кордону.

2. З цією метою держави-учасниці сприяють укладанню двосторонніх або багатосторонніх угод чи приєднуються до діючих угод.

Стаття 12

1. Держави-учасниці забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що торкаються дитини, причому поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю.

2. З цією метою дитині, зокрема, надається можливість бути заслуханою в ході будь-якого судового чи адміністративного розгляду, що торкається дитини, безпосередньо або через представника чи відповідний орган у порядку, передбаченому процесуальними нормами національного законодавства.

Стаття 13

1. Дитина має право вільно висловлювати свої думки; це право включає свободу шукати, одержувати і передавати інформацію й ідеї будь-якого роду незалежно від кордонів в усній, письмовій чи за допомогою інших засобів на вибір дитини.

2. Здійснення цього права може зазнавати деяких обмежень, проте ними можуть бути лише ті обмеження, які передбачені законом і необхідні:

- а) для поваги прав і репутації інших осіб або
- б) для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я або моралі населення.

Стаття 14

1. Держави-учасниці поважають право дитини на свободу думки, совісті і релігії.

2. Держави-учасниці поважають права й обов'язки батьків та у відповідних випадках законних опікунів керувати дитиною в здійсненні її права методом, що відповідає здібностям дитини, які розвиваються.

3. Свобода дотримуватися своєї релігії або віри може зазнавати лише таких обмежень, які встановлені законом і необхідні для охорони державної безпеки, громадського порядку, моралі і здоров'я населення або захисту основних прав і свобод інших осіб.

Стаття 15

1. Держави-учасниці визнають право дитини на свободу асоціацій і свободу мирних зборів.

2. Щодо здійснення даного права не можуть застосовуватися будь-які обмеження, крім тих, які застосовуються у відповідності з законом і необхідні в демократичному суспільстві в інтересах державної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я і моралі населення або захисту прав і свобод інших осіб.

Стаття 16

1. Жодна дитина не може бути об'єктом свавільного або незаконного втручання в здійснення її права на особисте і сімейне життя, недоторканність житла, таємницю кореспонденції або незаконного посягання на її честь і гідність.

2. Дитина має право на захист закону від такого втручання або посягання.

Стаття 17

Держави-учасниці визнають важливу роль засобів масової інформації і забезпечують, щоб дитина мала доступ до інформації і матеріалів із різних національних і міжнародних джерел, особливо до такої інформації і матеріалів, які спрямовані на сприяння соціальному, духовному і моральному благополуччю, а також здоровому фізичному і психічному розвитку дитини. З цією метою держави-учасниці:

а) заохочують засоби масової інформації до розповсюдження інформації і матеріалів, корисних для дитини в соціальному і культурному відношеннях, та в дусі статті 29;

б) заохочують міжнародне співробітництво в галузі підготовки, обміну і розповсюдження такої інформації і матеріалів із різних культурних, національних і міжнародних джерел;

с) заохочують видання і розповсюдження дитячої літератури;

д) заохочують засоби масової інформації до приділення особливої уваги мовним потребам дитини, яка належить до якої-небудь групи меншостей або корінного населення;

е) заохочують розробку належних принципів захисту дитини від інформації і матеріалів, що завдають шкоди її благополуччю, враховуючи положення статей 13 і 18.

Стаття 18

1. Держави-учасниці докладають всіх можливих зусиль до того, щоб забезпечити визнання принципу загальної й однакової відповідальності

обох батьків за виховання і розвиток дитини. Батьки або у відповідних випадках законні опікуни несуть основну відповідальність за виховання і розвиток дитини. Найкращі інтереси дитини є предметом їх основного піклування.

2. З метою гарантування і сприяння здійсненню прав, викладених у цій Конвенції, держави-учасниці надають батькам і законним опікунам належну допомогу у виконанні ними обов'язків по вихованню дітей та забезпечують розвиток мережі дитячих установ.

3. Держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів для забезпечення того, щоб діти, батьки яких працюють, мали право користуватися призначеними для них службами й установами по догляду за дітьми.

Стаття 19

1. Держави-учасниці вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного і психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і брутального поведження та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину.

2. Такі заходи захисту у випадках необхідності включають ефективні процедури для розробки соціальних програм з метою надання необхідної підтримки дитині й особам, які турбуються про неї, а також здійснення інших форм запобігання, виявлення, повідомлення, передачі на розгляд, розслідування, лікування і наступних заходів у зв'язку з випадками жорстокого поведження з дитиною, зазначеними вище, а також у випадку необхідності початку судової процедури.

Стаття 20

1. Дитина, яка тимчасово або постійно позбавлена сімейного оточення або яка в її власних якнайкращих інтересах не може залишатися в такому оточенні, має право на особливий захист і допомогу, що надається державою.

2. Держави-учасниці у відповідності зі своїми національними законами забезпечують зміну догляду за дитиною.

3. Такий догляд може включати, зокрема, передачу на виховання («кафала», за ісламським правом), всиновлення або при необхідності направлення у відповідні установи по догляду за дітьми. Під час розгляду варіантів зміни необхідно належним чином враховувати бажаність насту-

пництва виховання дитини та її етнічне походження, релігійну і культурну належність і рідну мову.

Стаття 21

Держави-учасниці, які визнають і (чи дозволяють існування системи всиновлення, забезпечують, щоб найкращі інтереси дитини враховувалися в першочерговому порядку, і вони:

а) забезпечують, щоб всиновлення дитини дозволялось лише компетентною владою, яка визначає згідно з застосуванням законом і процедурами та на підставі всієї інформації, що має відношення до справи і достовірна, що всиновлення припустимо з огляду на статус дитини щодо батьків, родичів і законних опікунів і що, якщо потрібно, зацікавлені особи дали свою усвідомлену згоду на всиновлення на підставі такої консультації, яка може бути необхідною;

б) визначають, що всиновлення в іншій країні може розглядатися як альтернативний спосіб догляду за дитиною, якщо дитина не може бути передана на виховання або в сім'ю, яка могла б забезпечити її виховання або всиновлення, і якщо забезпечення якогось придатного догляду в країні походження дитини є неможливим;

с) забезпечують, щоб у випадку всиновлення дитини в іншій країні застосовувалися такі ж гарантії і норми, які застосовуються щодо всиновлення всередині країни;

д) вживають всіх необхідних заходів з метою забезпечення того, щоб у випадку всиновлення в іншій країні влаштування дитини не призводило до одержання невинуватих фінансових вигод, пов'язаних з цією особою;

е) сприяють у необхідних випадках досягненню цілей цієї статті шляхом укладання двосторонніх і багатосторонніх домовленостей або угод та намагаються на цій підставі забезпечити, щоб влаштування дитини в іншій країні здійснювалося компетентною владою чи органами.

Стаття 22

1. Держави-учасниці вживають необхідних заходів, з тим, щоб забезпечити дитині, яка бажає одержати статус біженця або такій, що вважається біженцем, відповідно до застосовуваних міжнародним або внутрішнім правом процедур як такої, що супроводжується, так і такої, що не супроводжується її батьками або будь-якою іншою особою, належний захист і гуманітарну допомогу в користуванні застосовуваними правами, викла-

деними в цій Конвенції та інших міжнародних документах з прав людини або гуманітарних документах, учасниками яких є зазначені держави.

2. З цією метою держави-учасниці сприяють у випадках, коли вони вважають це за необхідне, будь-яким зусиллям Організації Об'єднаних Націй та інших компетентних міжурядових або неурядових організацій по захисту такої дитини і наданню їй допомоги у пошуку батьків чи інших членів сім'ї будь-якої дитини-біженця, з тим, щоб одержати інформацію, необхідну для її воз'єднання зі своєю сім'єю. В тих випадках, коли батьки або інші члени сім'ї не можуть бути знайдені, цій дитині надається такий же захист, як і будь-якій іншій дитині, через якісь причини тимчасово або постійно позбавленій сімейного оточення, як це передбачено в цій Конвенції.

Стаття 23

1. Держави-учасниці визнають, що неповноцінна в розумовому або фізичному відношенні дитина має вести повноцінне і достойне життя в умовах, які забезпечують її гідність, сприяють почуттю впевненості в особі і полегшують її активну участь у житті суспільства.

2. Держави-учасниці визнають право неповноцінної дитини на особливе піклування, заохочують і забезпечують надання за умови наявності ресурсів дитині, яка має на це право, та відповідальним за турботу про неї допомогу, щодо якої подано прохання і яка відповідає стану дитини та становищу її батьків або інших осіб, що забезпечують турботу про дитину.

3. На визнання особливих потреб неповноцінної дитини допомога згідно з пунктом 2 цієї статті надається при можливості безкоштовно з урахуванням фінансових ресурсів батьків або інших осіб, що забезпечують турботу про дитину, та має на меті забезпечення неповноцінній дитині ефективного доступу до послуг у галузі освіти, професійної підготовки, медичного обслуговування, відновлення здоров'я, підготовки до трудової діяльності і доступу до засобів відпочинку таким чином, який призводить до найбільш повного по можливості втягнення дитини в соціальне життя і досягнення розвитку її особи, включаючи культурний і духовний.

4. Держави-учасниці сприяють у дусі міжнародного співробітництва обміну відповідною інформацією в галузі профілактичної охорони здоров'я, медичного, психологічного і функціонального лікування неповноцінних дітей, включаючи розповсюдження інформації про методи реабілітації, загальноосвітньої і професійної підготовки, а також доступу до цієї інформації, з тим, щоб дозволити державам-учасницям поліпшити свої можливості і знання та розширити свій досвід у цій галузі. В цьому зв'язку особлива увага має приділятися потребам країн, що розвиваються.

Стаття 24

1. Держави-учасниці визнають право дитини на користування найбільш досконалими послугами системи охорони здоров'я і засобами лікування хвороб та відновлення здоров'я.

2. Держави-учасниці домагаються повного здійснення цього права, зокрема вживають заходів для:

а) зниження рівня смертності немовлят і дитячої смертності;

б) забезпечення надання необхідної медичної допомоги і охорони здоров'я всіх дітей з приділенням першочергової уваги розвитку первинної медично-санітарної допомоги;

в) боротьба з хворобами і недоїданням, у тому числі в рамках первинної медико-санітарної допомоги, шляхом поряд з іншим застосування легкодоступної технології та надання достатньо поживного продовольства і чистої питної води, беручи до уваги небезпеку і ризик забруднення навколишнього середовища;

г) надання матерям належних послуг по охороні здоров'я у допологовий і післяпологовий період;

д) забезпечення обізнаності всіх прошарків суспільства, зокрема батьків і дітей, щодо здоров'я і харчування дітей, переваги грудного годування, гігієни, санітарії середовища перебування дитини і запобігання нещасним випадкам, а також їх доступу до освіти та їх підтримки у використанні цих знань;

е) розвитку просвітницької роботи і послуг у галузі профілактичної практики, що негативно впливає на здоров'я дітей.

4. Держави-учасниці зобов'язуються заохочувати міжнародне співробітництво і розвивати його з метою поступового досягнення повного здійснення права, яке визнається в цій статті. В цьому зв'язку особлива увага має приділятися потребам країн, що розвиваються.

Стаття 25

Держави-учасниці визнають право дитини, яка віддана компетентними органами на піклування з метою догляду за нею, її захисту або фізичного чи психічного лікування, на періодичну оцінку лікування, що надається дитині, та всіх інших умов, пов'язаних з таким піклуванням.

Стаття 26

1. Держави-учасниці визнають за кожною дитиною право користуватися благами соціального забезпечення, включаючи соціальне страхуван-

ня, і вживають необхідних заходів для досягнення повного здійснення цього права згідно з їх національним законодавством.

2. Ці блага в міру необхідності надаються з урахуванням наявних ресурсів і можливостей дитини та осіб, які несуть відповідальність за утримання дитини, а також будь-яких міркувань, пов'язаних з одержанням благ дитиною чи від її імені.

Стаття 27

1. Держави-учасниці визнають право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини.

2. Батько (-ки) або інші особи, які виховують дитину, несуть основну відповідальність за забезпечення в межах своїх здібностей і фінансових можливостей умов життя, необхідних для розвитку дитини.

3. Держави-учасниці у відповідності з національними умовами і в межах своїх можливостей вживають необхідних заходів для надання допомоги батькам та іншим особам, які виховують дітей, у здійсненні цього права і у випадку необхідності надають матеріальну допомогу і підтримують програми, особливо щодо забезпечення дитини харчуванням, одягом і житлом.

4. Держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів для забезпечення відновлення утримання дитини батьками або іншими особами, які відповідають за дитину як всередині держави-учасниці, так і за кордоном. Зокрема, якщо особа, яка несе фінансову відповідальність за дитину, і дитина проживають в різних державах, держави-учасниці сприяють приєднанню до міжнародних угод або укладанню таких угод, а також досягненню інших відповідних домовленостей.

Стаття 28

1. Держави-учасниці визнають право дитини на освіту, і з метою поступового досягнення здійснення цього права на підставі рівних можливостей вони, зокрема:

а) вводять безплатну й обов'язкову початкову освіту;

б) заохочують розвиток різних форм середньої освіти, як загальної, так і професійної, забезпечують її доступність для всіх дітей та вживають таких заходів, як введення безплатної освіти і надання у випадку необхідності фінансової допомоги;

с) забезпечують доступність вищої освіти для всіх на підставі здібностей кожного за допомогою всіх необхідних засобів;

д) забезпечують доступність інформації і матеріалів у галузі освіти і професійної підготовки для всіх дітей;

е) вживають заходів для сприяння регулярному відвіданню шкіл і зниженню кількості учнів, які залишили школу.

2. Держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів для забезпечення того, щоб шкільна дисципліна підтримувалася з допомогою методів, які відображають повагу людської гідності дитини, та у відповідності з цією Конвенцією.

3. Держави-учасниці заохочують і розвивають міжнародне співробітництво з питань, що стосуються освіти, зокрема з метою сприяння ліквідації невігластва і неписьменності в усьому світі та полегшення доступу до науково-технічних знань і сучасних методів навчання. В цьому зв'язку особлива увага має приділятися потребам країн, що розвиваються.

Стаття 29

1. Держави-учасниці погоджуються щодо того, що освіта дитини має бути спрямована на:

а) розвиток особи, талантів, розумових і фізичних здібностей дитини в найповнішому обсязі;

б) виховання поваги до прав людини та основних свобод, а також принципів, проголошених у Статуті Організації Об'єднаних Націй;

с) виховання поваги до батьків дитини, її культурної самобутності, мови і національних цінностей країни, в якій дитина проживає, країни її походження та до цивілізації, відмінних від її власної;

д) підготовка дитини до свідомого життя у вільному суспільстві в дусі розуміння, миру, терпимості, рівноправності чоловіків і жінок та дружби між усіма народами, етнічними, національними і релігійними групами, а також особами з корінного населення;

е) виховання поваги до навколишньої природи.

2. Ніяка частина цієї статті або статті 22 не тлумачиться як така, що обмежує свободу окремих осіб і органів створювати учбові заклади і керувати ними за умови постійного додержання принципів, викладених у пункті 1 цієї статті, та виконання вимоги того, що освіта, яка дається в таких учбових закладах, відповідає мінімальним нормам, що можуть бути встановлені державою.

Стаття 30

У таких державах, де існують етнічні, релігійні або мовні меншості чи особи з числа коріного населення, дитині, яка належить до таких меншостей чи коріного населення, не може бути відмовлено в праві спільно з іншими членами її групи користуватися своєю культурою, сповідати свою релігію і виконувати її обряди, а також користуватися рідною мовою.

Стаття 31

1. Держави-учасниці визнають право дитини на відпочинок і дозвілля, право брати участь в іграх і розважальних заходах, що відповідають її віку, та вільно брати участь у культурному житті і займатися мистецтвом.

2. Держави-учасниці поважають і заохочують право дитини на всебічну участь у культурному і творчому житті та сприяють наданню їй відповідних і рівних можливостей для культурної і творчої діяльності, дозвілля і відпочинку.

Стаття 32

1. Держави-учасниці визнають право дитини на захист від економічної експлуатації і від виконання будь-якої роботи, яка може являти небезпеку для здоров'я, бути перешкодою в одержанні нею освіти чи завдавати шкоди її здоров'ю, фізичному, розумовому, духовному, моральному і соціальному розвитку.

2. Держави-учасниці приймають законодавчі, адміністративні і соціальні заходи, а також заходи в галузі освіти, з тим, щоб забезпечити здійснення цієї статті. З цією метою, керуючись відповідними положеннями інших міжнародних документів, держави-учасниці, зокрема:

- a) встановлюють мінімальний вік для прийому на роботу;
- b) визначають необхідні вимоги щодо тривалості робочого дня й умови праці;
- c) передбачають відповідні види покарань або інші санкції для забезпечення ефективного здійснення цієї статті.

Стаття 33

Держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів, включаючи законодавчі, адміністративні і соціальні, а також заходи в галузі освіти, з тим, щоб захистити дітей від незаконного зловживання наркотичними за-

собами і психотропними речовинами, як вони визначені у відповідних міжнародних договорах, та не допускати використання дітей у протизаконному виробництві таких речовин і торгівлі ними.

Стаття 34

Держави-учасниці зобов'язуються захищати дитину від усіх форм сексуальної експлуатації і сексуальних розбещень. З цією метою держави-учасниці, зокрема, вживають на національному, двосторонньому і багатосторонньому рівнях всіх необхідних заходів для запобігання:

- a) схилянню або примушуванню дитини до будь-якої незаконної сексуальної діяльності;
- b) використанню з метою експлуатації дітей у проституції або в іншій незаконній сексуальній практиці;
- c) використанню з метою експлуатації дітей в порнографії і порнографічних матеріалах.

Стаття 35

Держави-учасниці вживають на національному, двосторонньому і багатосторонньому рівнях всіх необхідних заходів для відвернення викрадення дітей, торгівлі дітьми чи їх контрабанди у будь-яких цілях і будь-якій формі.

Стаття 36

Держави-учасниці захищають дитину від усіх форм експлуатації, що завдають шкоди будь-якому аспекту добробуту дитини.

Стаття 37

Держави-учасниці забезпечують, щоб:

- a) жодна дитина не піддавалась катуванням та іншим жорстоким, нелюдським або принижуючим гідність видам поведження чи покарання. Ні смертна кара, ні довічне тюремне ув'язнення, які не передбачають можливості звільнення, не призначаються за злочини, вчинені особами, молодшими 18 років;
- b) жодна дитина не була позбавлена свободи незаконним або свавільним чином. Арешт, затримання чи тюремне ув'язнення дитини здійснюються згідно з законом та використовуються лише як крайній захід і протягом якомога більш коротшого відповідного періоду часу;

с) кожна позбавлена свободи дитина, користується гуманними поведінням і повагою невід'ємної гідності її особи з урахуванням потреб осіб її віку. Зокрема, кожна позбавлена свободи дитина має бути відокремлена від дорослих, якщо тільки не вважається, що в найкращих інтересах дитини цього не слід робити, та мати право підтримувати зв'язок із своєю сім'єю шляхом листування і побачень, за винятком особливих обставин;

д) кожна позбавлена свободи дитина мала право на негайний доступ до правової та іншої відповідної допомоги, а також право оспорювати законність позбавлення її свободи перед судом чи іншим компетентним, незалежним і безстороннім органом та право на невідкладне прийняття ними рішень щодо будь-якої такої процесуальної дії.

Стаття 38

1. Держави-учасниці зобов'язуються поважати норми міжнародного гуманітарного права, що застосовуються до них у випадку збройних конфліктів і мають відношення до дітей, та забезпечувати їх додержання.

2. Держави-учасниці вживають всіх можливих заходів для забезпечення того, щоб особи, які не досягли 15-річного віку, не брали безпосередньої участі у воєнних діях.

3. Держави-учасниці утримуються від призову будь-якої особи, яка не досягла 15-річного віку, на службу у свої збройні сили. При вербуванні з числа осіб, які досягли 15-річного віку, але яким ще не виповнилося 18 років, держави-учасниці прагнуть віддавати перевагу особам більш старшого віку.

4. Згідно з своїми зобов'язаннями за міжнародним гуманітарним правом, пов'язаним із захистом цивільного населення під час збройних конфліктів, держави-учасниці зобов'язуються вживати всіх можливих заходів з метою забезпечення захисту дітей, яких торкається збройний конфлікт, та догляду за ними.

Стаття 39

Держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів для сприяння фізичному і психологічному відновленню та соціальній інтеграції дитини, яка є жертвою: будь-яких видів нехтування, експлуатації чи зловживань, катувань чи будь-яких жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведіння, покарання чи збройних конфліктів. Таке відновлення і реінтеграція мають здійснюватися в умовах, що забезпечують здоров'я, самоповагу і гідність дитини.

Стаття 40

1. Держави-учасниці визнають право кожної дитини, яка, як вважається, порушила кримінальне законодавство, звинувачується або визнається винною в його порушенні, на таке поводження, що сприяє розвиткові у дитини почуття гідності і значущості, зміцнює в ній повагу до прав людини і бажаність сприяння її реінтеграції і виконання нею корисної ролі в суспільстві.

2. З цією метою і беручи до уваги відповідні положення міжнародних документів, держави-учасниці, зокрема, забезпечують, щоб:

а) жодна дитина не вважалася порушником кримінального законодавства, не звинувачувалася і не визнавалася винною в його порушенні через дію чи бездіяльність, які не були заборонені національним і міжнародним правом на час їх здійснення;

б) кожна дитина, яка, як вважається, порушила кримінальне законодавство чи звинувачується в його порушенні, мала принаймні такі гарантії:

I) презумпцію невинності, поки її вина не буде доказана згідно з законом;

II) негайне і безпосереднє інформування її про звинувачення проти неї й у випадку необхідності через її батьків чи законних опікунів та одержання правової й іншої необхідної допомоги при підготовці і здійсненні свого захисту;

III) невідкладне прийняття рішення з розглядуваного питання компетентним, незалежним і безстороннім органом чи судовим органом у ході справедливого слухання згідно з законом у присутності адвоката чи іншої відповідної особи, і, якщо це не вважається таким, що суперечить найкращим інтересам дитини, зокрема, з урахуванням її віку чи становища її батьків або законних опікунів;

IV) свобода від примусу щодо даваних свідчень чи визнання вини; вивчення свідчень свідків звинувачення або самостійно, або за допомогою інших осіб та забезпечення рівноправної участі свідків захисту і вивчення їх свідчень;

V) якщо вважається, що дитина порушила кримінальне законодавство, повторний розгляд вищим компетентним, незалежним і безстороннім органом чи судовим органом згідно з законом відповідного рішення і будь-яких вжитих у цьому зв'язку заходів;

VI) безкоштовна допомога перекладача, якщо дитина не розуміє використовуваної мови чи не розмовляє нею;

VII) повна повага її особистого життя на всіх стадіях розгляду.

3. Держави-учасниці прагнуть сприяти встановленню законів, процедур, органів і установ, що мають безпосереднє відношення до дітей, які, як

вважається, порушили кримінальне законодавство, звинувачуються чи визнаються винними в його порушенні, і зокрема:

а) встановленню мінімального віку, нижче якого діти вважаються нездатними порушити кримінальне законодавство;

б) у випадку необхідності і бажаності вжиттю заходів щодо поведінки з такими дітьми без використання судового розгляду за умов повного додержання прав людини і правових гарантій.

4. Необхідна наявність таких різних заходів, як догляд, положення про опіку і нагляд, консультативні послуги, призначення іспитового строку виховання, програми навчання і професійної підготовки та інші форми догляду, що змінюють догляд в установах, з метою забезпечення такого поведінки з дитиною, яке відповідало б її добробуту, а також її становищу і характеру злочину.

Стаття 41

Ніщо в цій Конвенції не торкається будь-яких положень, які в більшій мірі сприяють здійсненню прав дитини і можуть міститися:

а) в законі держави-учасниці або

б) в нормах міжнародного права, діючих щодо даної держави.

ЧАСТИНА II

Стаття 42

Держави-учасниці зобов'язуються, використовуючи належні і дійові засоби, широко інформувати про принципи і положення Конвенції як дорослих, так і дітей.

Стаття 43

1. З метою розгляду прогресу, досягнутого державами-учасницями щодо виконання зобов'язань, взятих згідно з цією Конвенцією, засновується Комітет по правах дитини, який здійснює функції, передбачені нижче.

2. Комітет складається з десяти експертів, що відзначаються високими моральними якостями і визнаною компетентністю в галузі, охоплюваній цією Конвенцією. Члени Комітету обираються державами-учасницями з числа своїх громадян і виступають в особистій якості, при цьому приділяється увага справедливому географічному розподілу, а також головним правовим системам.

3. Члени Комітету обираються таємним голосуванням із числа внесених до списку осіб, висунутих державами-учасницями. Кожна держава-учасниця може висувати одну особу з числа своїх громадян.

4. Первісні вибори в Комітет проводяться не пізніше, ніж через шість місяців з дня набрання чинності цією Конвенцією, а надалі раз на два роки. Принаймні за чотири місяці до дня кожних виборів Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй звертається до держав-учасниць з листом, пропонуючи їм подати свої кандидатури протягом двох місяців. Потім Генеральний секретар складає в алфавітному порядку список всіх висунутих таким чином осіб із зазначенням держав-учасниць, які висунули цих осіб, та представляє цей список державам-учасницям цієї Конвенції.

5. Вибори проводяться на нарадах держав-учасниць, що складаються Генеральним секретарем у центральних установах Організації Об'єднаних Націй. На цих нарадах, на яких дві третини держав-учасниць складають кворум, обраними до складу Комітету є ті кандидати, які дістали найбільшу кількість голосів і абсолютну більшість голосів представників держав-учасниць, що присутні і беруть участь у голосуванні.

6. Члени Комітету обираються на чотирирічний строк. Вони мають право бути переобраними у випадку повторного висунення їх кандидатур. Строк повноважень п'яти членів, обраних на перших виборах, минає в кінці дворічного періоду; негайно після перших виборів імена цих п'яти членів визнаються жеребом голови наради.

7. У випадку смерті або відставки якого-небудь члена Комітету, або якщо він чи вона з якоїсь іншої причини не може більше виконувати обов'язки члена Комітету, держава-учасниця, що висунула даного члена Комітету, призначає іншого експерта з числа своїх громадян на строк, що залишився, за умови схвалення Комітетом.

8. Комітет встановлює власні правила процедури.

9. Комітет обирає своїх службових осіб на дворічний строк.

10. Сесії Комітету, як правило, проводяться в центральних установах Організації Об'єднаних Націй або в будь-якому іншому місці, визначеному Комітетом. Комітет, як правило, проводить сесії щорічно. Тривалість сесії Комітету визначається і при необхідності переглядається на нарадах держав-учасниць цієї Конвенції за умови схвалення Генеральною Асамблеєю.

11. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй надає необхідні персонал і матеріальні засоби для ефективного здійснення Комітетом своїх функцій у відповідності з цією Конвенцією.

12. Члени Комітету, заснованого у відповідності з цією Конвенцією, одержують схвалювану Генеральною Асамблеєю винагороду з коштів Організації Об'єднаних Націй в порядку і на умовах, встановлених Генеральною Асамблеєю.

Стаття 44

1. Держави-учасниці зобов'язуються подавати Комітету через Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй доповіді про вжиті ними заходи по закріпленню визнаних у Конвенції прав та прогрес, досягнутий у здійсненні цих прав:

а) протягом двох років після набрання чинності цією Конвенцією для відповідної держави-учасниці;

б) надалі через кожні п'ять років.

2. У доповідях, які подаються у відповідності з цією статтею, зазначаються фактори і труднощі, якщо такі є, що впливають на ступінь виконання зобов'язань за цією інформацією. Доповіді містять також достатню інформацію з тим, щоб забезпечити Комітету повне розуміння дії Конвенції у даній країні.

3. Державі-учасниці, яка подала Комітету всебічну первинну інформацію, немає необхідності повторювати у наступних доповідях, що подаються у відповідності з пунктом 1 (б) цієї статті, раніше викладену основну інформацію.

4. Комітет може запитувати у держав-учасниць додаткову інформацію.

5. Доповіді про діяльність Комітету раз на два роки подаються Генеральній Асамблеї через Економічну і соціальну раду.

6. Держави-учасниці забезпечують широку гласність своїм доповідям у власних країнах.

Стаття 45

З метою сприяння ефективному здійсненню Конвенції та заохочення міжнародного співробітництва в галузі, охоплюваній цією Конвенцією:

а) спеціалізовані установи, Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй та інші органи Організації Об'єднаних Націй мають право бути представленими при розгляді питань про здійснення таких положень цієї Конвенції, які входять до сфери їх повноважень. Комітет може запропонувати спеціалізованим установам, Дитячому фонду Організації Об'єднаних Націй та іншим компетентним органам, коли він вважає це за доцільне, подавати висновки експертів щодо здійснення Конвенції у тих галузях, які входять до сфери їх відповідних повноважень. Комітет може запропонувати спеціалізованим установам, Дитячому фонду Організації Об'єднаних Націй та іншим органам Організації Об'єднаних Націй подавати доповіді про здійснення Конвенції у галузях, що входять до сфери їх діяльності;

б) Комітет направляє, коли він вважає за доцільне, у спеціалізовані установи, Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй та інші компетентні

органи будь-які доповіді держав-учасниць, в яких містяться прохання про технічну консультацію чи допомогу або зазначається про потреби в цьому, а також зауваження і пропозиції Комітету, якщо такі є, щодо таких прохань чи зауважень;

с) Комітет може рекомендувати Генеральній Асамблеї запропонувати Генеральному секретарю провести від її імені дослідження з питань, що стосуються прав дитини;

д) Комітет може вносити пропозиції і рекомендації загального характеру, засновані на інформації, одержаній у відповідності зі статтями 44 і 45 цієї Конвенції. Такі пропозиції і рекомендації загального характеру направляються будь-якій зацікавленій державі-учасниці і повідомляються Генеральній Асамблеї поряд із зауваженнями держав-учасниць, якщо такі є.

ЧАСТИНА III

Стаття 46

Ця Конвенція відкрита для підписання всіма державами.

Стаття 47

Ця Конвенція підлягає ратифікації. Ратифікаційні грамоти здаються на зберігання Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 48

Ця Конвенція відкрита для приєднання до неї будь-якої держави. Документи про приєднання здаються на зберігання Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 49

1. Ця Конвенція набирає чинності на тридцятий день після здачі на зберігання Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй двадцятій ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

2. Для кожної держави, яка ратифікує цю Конвенцію або приєднається до неї після здачі на зберігання двадцятій ратифікаційної грамоти або документа про приєднання, ця Конвенція набирає чинності на тридцятий день після здачі такою державою на зберігання її ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 50

1. Будь-яка держава-учасниця може запропонувати поправку і подати її Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй. Генеральний секретар потім направляє запропоновану поправку державам-учасникам з проханням повідомити йому, чи висловлюються вони за скликання конференції держав-учасниць з метою розгляду цих пропозицій і проведення по ним голосування. Якщо протягом чотирьох місяців, починаючи з дати такого повідомлення, принаймні третина держав-учасниць висловиться за таку конференцію, Генеральний секретар скликає цю конференцію під егідою Організації Об'єднаних Націй. Будь-яка поправка, прийнята більшістю держав-учасниць, присутніх і голосуючих на цій конференції, подається Генеральній Асамблеї на її затвердження.

2. Поправка, прийнята згідно з пунктом 1 цієї статті, набирає чинності після затвердження її Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй та прийняття її більшістю у дві третини держав-учасниць.

3. Коли поправка набирає чинності, вона стає обов'язковою для тих держав-учасниць, які її прийняли, а для інших держав-учасниць залишаються обов'язковими положення цієї Конвенції і будь-які попередні поправки.

Стаття 51

1. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй отримує і розсилає всім державам текст застережень, зроблених державами у момент ратифікації або приєднання.

2. Застереження, не сумісні з цілями і завданнями цієї Конвенції, не допускаються.

3. Застереження можуть бути зняті у будь-який час шляхом відповідного повідомлення, направленою Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй, який потім повідомляє про це всі держави. Таке повідомлення набирає чинності з дня отримання Генеральним секретарем.

Стаття 52

Будь-яка держава-учасниця може денонсувати цю Конвенцію шляхом письмового повідомлення Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй. Денонсація набирає чинності через рік після отримання повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 53

Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй призначається депозитарієм цієї Конвенції.

Стаття 54

Оригінал цієї Конвенції, англійський, арабський, іспанський, китайський, російський і французький тексти якої є рівно автентичними, здається на зберігання Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй.

Док. ООН A/RES/44/25

Наукове видання

ПРАВА ДИТИНИ

ВИКЛАД ФАКТІВ № 10

Відповідальний за випуск і редактор *Євген Захаров*

Коректор *?????????*

Комп'ютерна верстка *Олег Мірошніченко*

Підписано до друку *???.?.2004*

Формат 60 x 84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Тип Таймс

Друк офсетний. Умов. друк. арк. *??,??* Умов. фарб.-від. *??,??*

Умов.- вид. арк. *??,??* Наклад 1000 прим.

Розповсюджується безкоштовно

Харківська правозахисна група
61002, Харків, а/с 10430

ТОВ «Видавництво Фоліо»
61057, Харків, вул. Донець-Захаржевського, 6/8

Надруковано на обладнанні Харківської правозахисної групи
61002, Харків, вул. Іванова, 27, кв. 4